

Syntyvyyden vajoamiseen kätkeytyy uudenlaista eriarvoisuutta ja liittodynamiikkaa

Vuonna 2010 alkanut syntyvyyden vajoaminen Pohjoismaissa on ollut voimakasta. Suomessa kokonaishedelmällisyys on pudonnut peräti neljänneksen, EU:n huipulta keskiarvon alapuolelle ja selvästi väestön uusiutumistason alle. Väestö ikääntyy nopeammin ja vähenee, ellei siirtolaisuusvoitto riitä vastavoimaksi.

Syntyvyys on nyt vajonnut myös vanhemmissa ikäryhmissä, eli kyse ei ole vain lastensaannin lykkäämisestä myöhemmälle iälle. Muutos on suurin ensimmäisten lasten kohdalla, mutta koskee kaikkia lapsilukuja. Tämä kertoo, että syitä on monia: esikoisten ja muiden lasten syntymään vaikuttaa osin eri tekijät.

Suomessa poikkeuksellista on lapsettomuuden yleisyys. Nelikymppisistä miehistä jo kolmanneksella ja naisista viidenneksellä ei ole lasta.

Uudenlainen sosiaalinen eriarvoisuus

Aiemmin lapsettomuus oli Pohjoismaissa yleisempää korkeasti koulutetuilla naisilla. Mutta lapsettomuus on yleistynyt nimenomaan vähemmän koulutetuilla naisilla. Heistä lapsettomaksi jää jo suurempi osa kuin korkeasti koulutetuista naisista. Koulutuksen ja lapsettomuuden välinen yhteys on siten naisilla kääntynyt samansuuntaiseksi kuin mitä se on ollut miehillä jo pitkään.

Pohjoismaissa korkeasti koulutetut sovittavat nykyään yhteen työuria ja lastensaantia sujuvasti. Nurja puoli on yhä läpätunkevampi sosiaalinen eriarvoisuus: perheellistymisen esteet kasautuvat vähän koulutetuille miehille ja naisille.

Liittodynamiikka heijastuu lastensaantiin

Tärkeä avain tämän kehityksen ymmärtämiseen on avo- ja avioliittojen uudenlainen dynamiikka. Lapsettomaksi jääneistä valtaosa ei ole koskaan asunut puolison kanssa, tai heillä on takanaan lyhyitä avoliittoja. Monen parin toinen tai kolmas lapsi jää suunnitelman asteelle, kun liitto ehtii purkautua.

Auttaako yhteiskuntapolitiikka?

Pohjoismaiden korkeaa syntyvyyttä on pidetty osoituksena siitä, että yhteiskuntapolitiikalla voidaan tukea työn ja perheen yhteensovittamista ja nostaa tai pitää yllä syntyvyyttä. Mutta nyt syntyvyys laskee ja nähdään, että vähän koulutetut jäivät jälkeen.

Lapsiperheitä tukemalla voidaan lisätä perheiden hyvinvointia ja ehkä vaikuttaa lastenhankintaa epäröiviin pareihin. Mutta jos sopiva parisuhde puuttuu, lapsiperhe-etuudet ovat melko yhdentekeviä. Mitä pitäisi tehdä?

Parisuhteiden on ajateltu olevan yhteiskuntapolitiikan vaikutuspiirin ulkopuolella. Ne kuuluvat yksityiselämän piiriin, eikä romansseja synny poliittisilla päätöksillä. Perheenmuodostuksessa on kuitenkin ratkaisevaa, tuleeko romanssiin mukaan voimakas sitoutuminen ja luottamus tulevaisuuteen. Esimerkiksi työssäkäynnillä on voimakas yhteys perheenmuodostuksen kaikkiin vaiheisiin: avo- ja avioliittojen solmimiseen, niiden pysyvyyteen ja lastensaantiin. Pidempään työttömänä olleet muuttavat harvemmin yhteen puolison kanssa, avioituvat harvoin ja eroavat usein. Lapsia syntyy vähemmän.

Perhepolitiikan lisäksi perheellistymispolitiikkaa

Kun perheellistymistä halutaan tukea, perhepolitiikan keinot kuten lapsilisä, perhevapaat tai päivähoito, eivät riitä. Kohderyhmään kuuluvat myös ne, joilla perhettä ei ole.

Perheellistymiseen vaikuttavaa yhteiskuntapolitiikkaa on katsottava laajasti etenkin tämän päivän Pohjoismaissa, joissa lastensaanti harvemmin kompastuu työssäkäyntiin ja urasuunnitelmiin, mutta sitäkin useammin sirpaleisiin tai puuttuviin työuriin ja parisuhteisiin.

Uusi akatemiahanke

Uudessa, Suomen Akatemian rahoittamassa hankkeessa 'Falling Fertility and the Inequalities Involved' (NEFER) tutkitaan, mistä Pohjoismaissa tapahtunut voimakas ja odottamaton syntyvyyden pieneneminen johtuu, ja millaista sosiaalista ja sukupuolten välistä eriarvoisuutta muuttuvaan perheenmuodostukseen liittyy. NEFER kuuluu INVEST-lippulaivaan.

[Falling Fertility and the Inequalities Involved \(NEFER\)](#)

[INVEST – Eriarvoistumisen, interventioiden ja hyvinvointiyhteiskunnan tutkimuksen hanke](#)

Marika Jalovaara
akatemiaturkija
Turun yliopisto
etunimi.sukunimi@utu.fi

Lisää tietoa:

Jalovaara M, Fasang A (2017): [From never-partnered to serial cohabitators: Union trajectories to childlessness](#). Demographic Research 36(55): 1703–1720.

Jalovaara M, Neyer G, Andersson G, Dahlberg J, Dommermuth L, Fallesen P, Lappegård T (2018). [Education, gender and cohort fertility in the Nordic countries](#). European Journal of Population Volume 35(3): 563–586.

Miettinen A, Jalovaara M (2018). [Unemployment delays parenthood but not for all. Life stage and educational differences in the effects of employment uncertainty on first births](#). Working Papers on Social and Economic Issues 9/2018.